

Inleiding

Van 12 tot en met 16 november 2010 heeft een Nederlandse parlementaire delegatie deelgenomen aan de jaarlijkse zitting van de NAVO Parlementaire Assemblée, die ditmaal in het Poolse parlement in Warschau plaatsvond¹. Ongeveer 260 parlementariërs uit de 28 NAVO-lidstaten en de geassocieerde en partnerlanden van de Alliantie gingen daar met elkaar in debat over de belangrijkste uitdagingen voor het trans-Atlantisch bondgenootschap. Ook waren er waarnemers uitgenodigd van verschillende ministeries van Buitenlandse Zaken van de lidstaten, de OVSE, de International Council on Security and Development, het Rode Kruis en enkele interparlementaire assemblees. De Staten-Generaal werden vertegenwoordigd door de Tweede-Kamerleden Ormel (CDA, fungerend delegatieleider), Eijsink (PvdA) en Knops (CDA) en het Eerste-Kamerlid Van Driel (PvdA).

Het debat tijdens de sessie stond vooral in het teken van de NAVO-operatie in Afghanistan en de relatie met Rusland. Het lid Knops trok de aandacht met een oproep voor meer transparantie inzake de aanwezigheid van Amerikaanse niet-strategische kernwapens in Europa. Hij bepleitte openbaarmaking van de aantallen Amerikaanse nucleaire wapens die op het grondgebied van Europese bondgenoten zijn gestationeerd, en, indien mogelijk, ook van de bewuste locaties. Het lid Van Driel wist de steun van de Assemblée te krijgen voor een resolutie waarin hij suggesties deed voor de wijze waarop NAVO-landen kunnen omgaan met verschuivingen in de internationale machtsverhoudingen als gevolg van wereldwijde economische veranderingen. De NAVO Assemblée heeft in Warschau in totaal zes resoluties aangenomen. Naast die van het lid Van Driel hadden deze betrekking op de implementatie van VN-Veiligheid-radsresolutie 1325 in het nieuwe strategisch concept van de NAVO en het beleid van het bondgenootschap, de situatie in Georgië, de transitie in Afghanistan, de partnerschappen van de NAVO en de samenwerking met Rusland bij de bouw van een raket schild en het tegengaan van de dreiging van massavernietigingswapens. Op vrijdagavond 12 november is de delegatie ontvangen door de Nederlandse ambassadeur in Polen, de heer Kurpershoek, en zijn staf. Zij hebben de leden diepgaand geïnfor-

¹ Alle relevante documenten van de jaarlijkse vergadering van de NAVO PA zijn te vinden op de website <http://www.nato-pa.int/default.asp?SHORTCUT=2185>. De aangenomen resoluties zijn als bijlage bij dit verslag gevoegd.

meerd over de politiek-maatschappelijke ontwikkelingen in het gastland. De delegatie is de ambassadeur en zijn staf zeer erkentelijk voor deze briefing.

NAVO-Rusland Parlementaire Commissie

Traditiegetrouw vergaderde het Standing Committee op vrijdag 12 november met een delegatie van het Russische parlement in de NAVO-Rusland Parlementaire Commissie. Adam Rotfeld, de voormalige Poolse minister van Buitenlandse Zaken en tevens co-voorzitter van een Pools-Russische werkgroep ter verbetering van de bilaterale verhouding tussen de landen, betoogde daar dat de nieuwe internationale veiligheids-situatie gekenmerkt wordt door instabiliteit, onzekerheid en onvoorspelbaarheid. De geografische oorsprong van nieuwe dreigingen, zoals cyberterrorisme en massavernietigingswapens, is vaak moeilijk te bepalen. Een in hoofdzaak territoriaal gebonden alliantie als de NAVO heeft dan ook internationale partners nodig om deze dreigingen het hoofd te bieden. Rusland kan zo'n partner zijn, meende hij. Hij benadrukte dat er geen tegenstrijdigheid hoeft te bestaan tussen enerzijds samenwerking met de Russen en anderzijds het treffen van veiligheidsmaatregelen ter bescherming van NAVO-bondgenoten die zich door Rusland bedreigd voelen. Hij sprak hier van een «dual track approach», die nuttig kan zijn, zolang die gebaseerd is op de Helsinki-principes en respect voor de soevereiniteit van landen. Het kader voor samenwerking was volgens de heer Rotfeld voldoende vastgelegd in documenten en procedures. Het zou er nu om gaan vertrouwen op te bouwen op basis van transparantie. Rusland, als voormalige vijand van de NAVO in de Koude Oorlog, zou op basis van gelijkwaardigheid moeten worden opgenomen in de nieuwe internationale orde, zoals dat ook met Frankrijk na de Napoleontische oorlogen en met Duitsland na de Tweede Wereldoorlog is gebeurd. De retoriek van de Koude Oorlog zou moeten worden afgeworpen en op basis van bestaande afspraken zouden nu concrete stappen moeten worden gezet om de samenwerking tussen de NAVO en Rusland uit te werken. Het leek hem in dit verband ook belangrijk dat de OVSE versterkt zou worden om het principe van «ondeelbaarheid van veiligheid» te herbevestigen. Door een nieuwe beschrijving van de actuele veiligheidsdreigingen kan er met Rusland een gezamenlijke veiligheidsgemeenschap worden gecreëerd.

De Russische oud-minister van Buitenlandse Zaken Ivanov meende ook dat de structuur voor een goede samenwerking inmiddels bestaat. Hij hield zelfs een NAVO-lidmaatschap voor Rusland voor mogelijk, als er serieus rekening zou worden gehouden met de belangen van zijn land en Rusland als gelijkwaardige partner zou worden behandeld. De afgelopen twintig jaar zijn er veel kansen op betere samenwerking gemist. De Verenigde Staten en Rusland zijn weliswaar geen vijanden meer, maar zij zijn ook nog geen partners geworden. De verkiezing van president Obama beschouwde hij als een nieuwe kans, omdat de Amerikaanse president de internationale betrekkingen nadrukkelijk multipolair benadert in plaats van unipolair, zoals zijn voorganger. De winst van de Republikeinen in de recente Amerikaanse congresverkiezingen kan deze ontwikkeling mogelijk wat afremmen, maar niet stoppen, meende de heer Ivanov. Alles draait om vertrouwen, zei hij, en in dat verband is de recente verklaring van Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk, dat hun militaire samenwerking draait om machtsindamming («containment») niet behulpzaam. Wiens macht moet ingedamd worden, vroeg de oud-minister zich af. Zo'n verklaring biedt ruimte voor misverstanden en wantrouwen, zo besloot hij.

De reactie van de heer **Ormel** hierop was dat het voor vertrouwen nodig is dat men elkaar kent. In dat licht wilde hij graag van de heer Ivanov weten hoe deze aankeek tegen de demografische veranderingen in

Rusland, zoals de daling van het geboortecijfer en de grote migratie naar Moskou. Moet dit worden gezien als een interne bedreiging voor Rusland? Ook vroeg de heer Ormel naar de bedreiging van journalisten. Staat de vrijheid van meningsuiting in Rusland op het spel? En wat zag de heer Ivanov als de grootste dreiging voor Rusland op dit moment? De heer Ivanov erkende dat de demografische ontwikkeling in Rusland een grote bedreiging voor zijn land was, niet zozeer in militaire zin, als wel in economische zin. De economische veiligheid van Rusland staat daarmee op het spel, verklaarde hij. Rusland ontvangt jaarlijks twaalf miljoen buitenlandse migranten, velen daarvan illegaal. Maatregelen lijken alleen op lange termijn effect te sorteren. De heer Ivanov zag weinig reden tot optimisme. De recente gewelddadige aanvallen op journalisten zijn onacceptabel en de Russische overheid heeft daar dan ook terecht verontwaardigd op gereageerd, zei hij. Dit geweld is extremistisch van aard en moet worden vervolgd en bestraft. De belangrijkste militaire dreiging voor Rusland signaleerde de heer Ivanov in het zuiden, met name het islamitisch fundamentalisme en drugsmokkel. Samenwerking met Europa en de NAVO tegen deze gemeenschappelijke dreiging was volgens hem dan ook hard nodig.

Commissievergaderingen

Op zaterdag 13 en zondag 14 november werd in de vijf commissies van de Assemblee het debat voortgezet over de vijftien rapporten die in conceptversie in mei in Riga waren besproken¹. De rapporten waren geactualiseerd en aangepast naar aanleiding van commentaar dat in de Voorjaarszitting was geleverd. Bij zes van deze rapporten waren concept-resoluties opgesteld, die na bespreking in de commissies plenair in stemming zouden worden gebracht. Hieronder volgt een korte samenvatting van de presentaties:

Politieke Commissie

- *Alliance Cohesion (rapporteur: Raynell Andreychuk, Canada):* Het nieuwe strategisch concept van de NAVO zal een belangrijke richtlijn zijn voor de toekomstige ontwikkeling van het bondgenootschap, maar veel hangt af van de interpretatie die lidstaten aan dit document geven in een operationele context. De cohesie van de alliantie zou volgens de Canadese senator Andreychuk vooral afhangen van de politieke wil van de lidstaten om hun veiligheidsbeleid te coördineren via de NAVO en van de middelen die zij ter beschikking stellen voor missies. In haar rapport identificeerde mevrouw Andreychuk de belangrijkste factoren waardoor de cohesie in de afgelopen jaren onder druk is komen te staan. Ook deed zij suggesties voor de versterking van de alliantie en voor de aanpak van actuele veiligheidsdreigingen.
- *NATO and Contact Countries (rapporteur: José Luís Arnaut, Portugal):* De NAVO-partners zijn cruciaal in de transformatie van de alliantie, stelde de Portugese parlementariër. Waar de NAVO vroeger verdediging van haar eigen territorium tot doel had, wordt het bondgenootschap tegenwoordig geacht veiligheid en stabiliteit buiten de grenzen van de eigen lidstaten te kunnen bevorderen. De belangrijkste veiligheidsdreigingen van dit moment (nucleaire proliferatie, internationaal terrorisme, cybercrime, maritieme piraterij) zijn wereldwijd van aard en moeten dus ook buiten het Euro-Atlantische gebied kunnen worden aangepakt. Die aanpak is vaak niet alleen militair van aard, maar kent ook een politieke, economische en sociale dimensie, bestaande uit economische reconstructie, politieke verzoening, verbeterd bestuur en versterking van de «civil society». De NAVO moet met partners samenwerken om wereldwijd deze allesomvattende veiligheid te kunnen bevorderen, aldus de heer Arnaut. Hij beschreef hoe de vier

¹ Zie het verslag van de Voorjaarszitting 2010, Kamerstuk 19 291, nr. 46.

belangrijkste NAVO-partners (Australië, Japan, Nieuw-Zeeland, Zuid-Korea) aan operaties hebben bijgedragen. Hij besloot met een pleidooi voor verdergaande samenwerking, omdat deze landen dezelfde uitdagingen en dezelfde doelen kennen als de NAVO en bovendien over aanzienlijke militaire capaciteit beschikken.

- *Security in the Gulf and on the Arabian Peninsula: an Agenda for NATO (rapporteur: Mike Ross, Verenigde Staten)*: Het Amerikaanse congreslid betoogde dat de Perzische Golf en het Arabisch schiereiland van strategisch belang voor de NAVO zijn. De instabiliteit van Irak en Jemen, de ontwikkelingen in Iran en terroristen en piraten die actief zijn in de regio, zijn dan ook reden tot zorg voor het bondgenootschap. De heer Ross analyseerde de politieke en veiligheidssituatie in de regio en beschreef de rol van de NAVO, speciaal tegen de achtergrond van het Istanbul Cooperation Initiative. Hij suggereerde dat de NAVO middels diplomatie en coördinatie meer kan bijdragen aan de veiligheid in dit gebied door, uitgaande van gedeelde belangen en wederzijds vertrouwen, met de regionale actoren samen te werken.

Commissie voor wetenschap en technologie

- *Nuclear/WMD Proliferation and Missile Defense: Forging a Strategic Partnership with Russia (rapporteur: David Scott, United States)*: Een goed partnerschap van Rusland en de Euro-Atlantische gemeenschap is essentieel voor de wereldvrede, betoogde de heer Scott. Hij schetste mogelijkheden voor samenwerking die tegelijkertijd pragmatisch waren en van lange-termijn visie getuigden, met het streven naar een kernwapenvrije wereld als uitgangspunt. Daarnaast achtte de heer Scott een raketverdedigingssysteem van cruciale waarde om Rusland te betrekken bij het streven naar een wereld zonder kernwapens. Samenwerking op dit terrein, zo meende hij, kan de basis leggen voor verdere toenadering tussen de NAVO en Rusland. Door groei van het wederzijds vertrouwen zou de dialoog over meer gevoelige onderwerpen vergemakkelijkt kunnen worden.
- *Climate Change: Post-Copenhagen Challenges (rapporteur: Pierre Claude Nolin, Canada)*: Is een door de VN geleide inspanning om een klimaatakkoord te sluiten nog levensvatbaar of bieden nationale en regionale benaderingen een beter alternatief? Die vraag stelde de rapporteur nu het bijna een jaar geleden was dat de top van Kopenhagen plaatsvond. Deze top is zowel gekenschetst als een absolute mislukking als een belangrijke stap vooruit in het tegengaan van klimaatopwarming. De rapporteur concludeerde, net als in mei, dat het nog te vroeg is om de hoop op een ambitieus en universeel klimaatverdrag op te geven. Met nationale actieplannen alleen wordt het doel van een maximale temperatuurstijging van 2 graad Celsius voor het einde van deze eeuw waarschijnlijk niet gehaald, dacht hij. Hij vond bovendien dat de NAVO Assemblee een forum zou moeten blijven bieden voor wetgevers om over klimaatverandering te spreken. Dit leek hem des te belangrijker nu het wetenschappelijk debat een nieuwe impuls nodig leek te hebben, nadat er twijfels waren gerezen in de samenleving over de vraag of menselijk handelen bijdraagt aan de opwarming van de aarde. Hij riep de Assemblee op om bij te dragen aan de mobilisatie van de publieke opinie en politieke wil ten behoeve van gezamenlijke internationale actie tegen klimaatverandering.
- *A Sustainable Energy Strategy for the Alliance (rapporteur: Philippe Vitel, Frankrijk)*: Energiezekerheid vormt een belangrijke uitdaging voor de Euro-Atlantische gemeenschap, stelde de heer Vitel. Hij zei dat klimaatverandering en een immer groeiende vraag naar energie het onvermijdelijk maken dat de weg naar een groene economie wordt ingeslagen. Nieuwe technologieën die uitgaan van een laag koolstofverbruik zijn daarbij essentieel, maar de rapporteur benadrukte dat op

middenlange termijn onze samenlevingen nog afhankelijk zullen zijn van fossiele brandstoffen. Een diversificatie van de aanvoer van deze fossiele brandstoffen is dan ook wenselijk. De NAVO heeft een taak in het verdedigen van een veilige aanvoer van fossiele brandstoffen, evenals in het op lange termijn bevorderen van een transitie naar een meer milieuvriendelijke samenleving, aldus de Franse parlementariër. Hoever de rol van de NAVO hierin moet gaan, is echter een kwestie van discussie, vond hij, en de NAVO Assemblee zou daar een actieve bijdrage aan moeten leveren.

Commissie voor de civiele dimensie van veiligheid

- *Maritime Security: NATO and EU Roles and Co-ordination (rapporteur: Lord Jopling, Verenigd Koninkrijk)*: De Britse parlementariër beschreef het strategische belang van maritieme routes voor het Atlantisch bondgenootschap. 90% van de wereldhandel en de helft van de wereldwijde olievoorraad wordt over de zee vervoerd. Jaarlijks passeren ongeveer 350 miljoen passagiers en 3,5 miljard ton cargo de Europese zeehavens. Met de toename van terroristische aanslagen en piraterij in de laatste jaren is duidelijk geworden dat de nieuwe veiligheidsomgeving van na de Koude Oorlog ook een maritieme dimensie kent. Veel van deze dreigingen, zoals piraterij en smokkel in wapens, drugs en mensen, zijn transnationaal van aard en doen zich wereldwijd voor. Er is dan ook een gezamenlijke aanpak nodig. Zowel de NAVO als de EU hebben de laatste jaren al instrumenten ontwikkeld om maritieme dreigingen het hoofd te bieden. Beide organisaties evalueren momenteel dit beleid. De rapporteur analyseerde dit proces en bekeek de mogelijkheden voor coördinatie en samenwerking tussen NAVO en EU in de toekomst.
- *The Western Balkans, 15 Years after Dayton: Achievements and Prospects (rapporteur: Marc Angel, Luxemburg)*: Na vijftien jaar stabilisatie en reconstructie in de westelijke Balkan trekken de NAVO, de VN en de EU lessen voor hun crisismanagement. De Luxemburgse rapporteur schetste de verrekende veranderingen in de regio sinds de ondertekening van de Dayton-akkoorden, alsook de fragiele politieke, economische en sociale verhoudingen, die nog steeds een obstakel vormen voor normalisering. De heer Angel vond het van belang dat de taak waaraan de internationale gemeenschap vijftien jaar geleden begonnen was, zou worden afgemaakt. Het uiteindelijk doel zou moeten zijn dat de internationale civiel-militaire aanwezigheid wordt teruggetrokken, waarna de regio volledig wordt geïntegreerd in de Euro-Atlantische instituties. Met name in Servië en Kosovo en in Bosnië-Herzegovina is nog veel samenwerking vereist voor het zover is, stelde hij.
- *Governance challenges in Afghanistan (rapporteur: Vialino Canas, Portugal)*: De Portugese parlementariër schetste de belangrijkste bestuurlijke uitdagingen waar Afghanistan voor staat. De presidentiële en parlementaire verkiezingen van het afgelopen jaar hebben opnieuw aangetoond dat het land een zwak centraal bestuur heeft. De ontwikkeling van duurzame lokale instituties is achtergebleven, onder andere door trage justitiële hervorming, corruptie en drugshandel. De internationale gemeenschap heeft zich in eerste instantie gericht op het opbouwen van centrale instituties, maar deze aanpak leed aan een gebrek aan visie, middelen en coördinatie. Inmiddels worden deze gebreken verholpen, aldus de Portugees, en krijgt de bestuurlijke strategie voor Afghanistan een meer solide basis. Echter, of er succes geboekt wordt met een consolidatie van het bestuur hangt af van de bereidheid van Afghaanse autoriteiten om moeilijke hervormingen door te voeren en van de wil van de internationale gemeenschap om dit politieke en militaire proces te blijven steunen. De rapporteur deed

tot slot enkele suggesties voor de manier waarop invulling zou kunnen worden gegeven aan de toezeggingen die op de conferenties van Londen en Kaboel gedaan zijn.

In reactie op een presentatie in deze commissie van de heer Akbar Ayazi, directeur van Radio Free Europe/Radio Liberty, over politieke oplossingen voor de situatie in Afghanistan, vroeg de heer **Ormel** of er volgens hem in dit land meer behoefte is aan lokale politie of aan een paramilitaire organisatie die overal in het land kan worden ingezet. Wat zou de NAVO moeten doen in het trainen van deze strijdkrachten en wat zou er gebeuren als de NAVO eenmaal vertrokken is uit Afghanistan? Volgens de heer Ayazi was het voor de NAVO belangrijk om impact te hebben op het leven van de gewone man in Afghanistan. Het beeld bestaat nu, zo zei hij, dat alleen de klik rondom de regering van de NAVO-aanwezigheid profiteert. Zij controleert de economie, alsook het Afghan National Army. De gewone bevolking moet hier meer bij betrokken worden en de ANA en de Afghan National Police moeten meer representatief voor de bevolking worden. De loyaliteit van ANA en ANP ligt niet bij de regering of bij de staatsinstituties, zo waarschuwde de heer Ayazi, maar bij lokale stammen en «warlords». Als de NAVO vertrekt, gaan deze elkaar bevechten, zo voorspelde hij.

Commissie voor defensie en veiligheid

- *Preparing the Afghan National Security Forces for Transition (rapporteur: Sven Mikser, Estland)*: Met de herijking van de NAVO-strategie in Afghanistan in 2009 heeft het bondgenootschap zich gecommitteerd aan de vereisten voor een effectieve techniek van «counter-insurgency». Dit komt er vooral op neer dat er vele honderden duizenden troepen nodig zijn om Afghanistan te stabiliseren. De internationale troepenmacht bedraagt momenteel echter slechts 125 000. Het gat tussen het benodigde aantal troepen en het aantal dat de internationale gemeenschap bereid is te leveren, moet worden opgevuld door Afghaanse troepen. Volgens de rapporteur was de centrale vraag voor de oorlog in Afghanistan daarmee geworden: welke vooruitzichten zijn er dat Afghaanse troepen kunnen worden getraind, uitgerust, gemotiveerd en aan de verwachtingen van de Afghaanse bevolking kunnen voldoen binnen een tijdsbestek dat voor de troepenleverende landen acceptabel is? In zijn rapport beschreef de heer Mikser de structuur en het functioneren van de Afghan National Security Forces, met name het Afghan National Army en de Afghan National Police. Daarbij besteedde hij expliciet aandacht aan de effectiviteit van de NATO Training Mission – Afghanistan. Hij constateerde daarbij grote tekortkomingen: leiderschapsgebreken, corruptie, drugsgebruik, analfabetisme en materiaaltekorten. Met een betere financiering en een scherpere focus heeft de NTM-A wel de kwaliteit en de kwantiteit van de ANSF weten te verhogen en een aantal programma's dat recent gestart is, lijkt veelbelovend. Er is echter veel tijd en moeite verspild sinds de internationale gemeenschap de ANSF is gaan trainen, vond de parlementariër uit Estland. De NAVO heeft nu een begin gemaakt met het verhelpen van de tekortkomingen, concludeerde hij, maar als hier niet voldoende middelen voor worden vrijgemaakt, is het onwaarschijnlijk dat de gestelde doelen binnen een politiek acceptabel tijdsbestek zullen worden bereikt.
- *U.S. Non-Strategic Nuclear Weapons in Europe: A Fundamental NATO Debate (rapporteur: Raymond Knops, Nederland)*: Het debat over de aanwezigheid van Amerikaanse kernwapens in Europa is fundamenteel voor de toekomst van het Atlantisch bondgenootschap, aldus het lid Knops. Welke waarde hebben deze tactische wapens nog en welke afspraken gelden er voor het gebruik ervan? De oproep van president

Obama tot een kernwapenvrije wereld in april 2009 heeft een nieuw licht geworpen op bestaande veronderstellingen en beleid. De discussie is vervolgens verder aangezwengeld door het debat over het nieuwe Strategisch Concept, door oproepen van staatslieden in verschillende landen en door een gezamenlijke brief van enkele ministers van Buitenlandse Zaken, die hebben aangegeven graag de discussie aan te gaan over nut en noodzaak van de Amerikaanse kernwapens in Europa. De heer Knops vond het van groot belang dat het positieve momentum inzake kernwapenbeheersing, ontwapening en non-proliferatie zou worden gehandhaafd. De discussie was volgens hem nog maar net begonnen en moest niet ophouden na de totstandkoming van het nieuwe Strategisch Concept. In zijn rapport beschreef hij de verschillende argumenten die in het debat gebruikt worden voor en tegen de aanwezigheid van de Amerikaanse kernwapens in Europese NAVO-landen. Militair lijken deze van weinig waarde te zijn, maar door sommige bondgenoten wordt hun aanwezigheid ervaren als van groot belang voor de trans-Atlantisch band en geallieerde solidariteit. De heer Knops suggereerde dat er op minder plaatsen in Europa kernwapens gestationeerd zouden kunnen blijven, waardoor het totale aantal verminderd zou kunnen worden. Het leek erop dat het nieuwe Strategisch Concept geen grote verandering in het kernwapenbeleid van de NAVO zou brengen, erkende hij, maar een «review» van de vereisten voor een geloofwaardige afschrikkingcapaciteit van de NAVO, waarbij ook conventionele wapens en een raket schild betrokken worden, leek hem ook al een goede stap voorwaarts. De heer Knops besloot zijn presentatie met de oproep aan de NAVO om inzage te geven in de aantallen en mogelijk zelfs de locaties van Amerikaanse kernwapens in Europa. Daarmee zou de alliantie een signaal geven dat zij zich wil committeren aan transparantie, wapenbeheersing en het verminderen van de relevantie van deze wapens. Dit zou de verhouding met Rusland ten goede komen, meende hij.

In de discussie die op de presentatie van zijn rapport volgde, benadrukte de heer Knops dat, als ontwapening al een droom zou zijn, het in ieder geval een noodzakelijke droom is. Proliferatie van massavernietigingswapens wordt een steeds belangrijker dreiging op zich. Het is noodzakelijk te bespreken hoe deze wapens verwijderd kunnen worden zonder in te boeten op de veiligheid van de NAVO-partners. De NAVO heeft belang bij voortgang in dit dossier en zou daarom de eerste stap kunnen zetten. Hij sprak de hoop uit dat de Amerikaanse Senaat en de Russische Doema snel het nieuwe START-verdrag zouden ratificeren.

- *Security at the Top of the World: Is there a role for NATO in the High North? (rapporteur: Ragnheidur Arnadottir, IJsland):* De IJslandse parlementariër schetste de mogelijke internationale spanningen die kunnen ontstaan als gevolg van de smeltende ijskap rond de Noordpool. Deze regio wordt geleidelijk toegankelijk voor commercieel transport en andere economische kansen en het wordt dan ook belangrijker om goede afspraken te maken over rampenbeheersing en reddingswerkzaamheden. De rapporteur beschreef de Arctische strategieën van de landen in de regio, alsmede het kader van reeds bestaande afspraken. Zij benadrukte dat de nieuwe kansen die zich in het poolgebied voordoen als gevolg van veranderende omstandigheden, in de geest van verantwoord rentmeesterschap moeten worden aangegrepen in plaats van een sfeer van zelfvernietigende competitie en uitsluiting.

Commissie voor economie en veiligheid

- *Long-term Economic Change and the Shifting Global Balance of Power* (rapporteur: Simon van Driel, Nederland): Het uitgangspunt voor het lid Van Driel was dat economische dynamiek een fundamenteel onderdeel van staatsmacht is. Het was voor hem duidelijk dat er een wereldwijde verschuiving in economisch macht gaande is, die wordt versneld door de financieel-economische crisis. Voor het eerst sinds de Renaissance, zo beschreef hij, zou de economische dominantie van het Westen wel eens ondermijnd kunnen worden. Defensiebudgetten komen onder druk te staan en dit vormt een bedreiging voor Westerse politieke en militaire macht. De trans-Atlantische gemeenschap heeft daarnaast te maken met hoge werkloosheid, vergrijzing en een internationaal monetair systeem dat onder druk staat. De situatie was echter niet uitzichtloos, aldus de heer Van Driel. Democratieën zijn van nature flexibel, zo merkte hij op, en kunnen zich aanpassen aan veranderende situaties. Er moet worden samengewerkt met de opkomende machten om open handelsrelaties en een herstel van de internationale monetaire orde te bevorderen. Daarnaast moet een duidelijk onderscheid gemaakt worden tussen strategische bedreigingen en tactische afleidingen. Er moet efficiënter met de beperkte defensiemiddelen worden omgegaan, bijvoorbeeld door capaciteiten te poolen. Samenwerking vond hij ook nodig in de aanpak van terrorisme, nucleaire proliferatie, klimaatverandering, overbevolking en een veilige bevoorrading van voedsel, water en energie. Fiscaal beleid moet erop gericht zijn nationale begrotingen in balans te brengen. Hij concludeerde dat daarbij boven alles moet worden vastgehouden aan de waarden die het Atlantisch bondgenootschap kenmerken: «rule of law», vrijheid van meningsuiting en religie, open handelsrelaties, vrije markten, sociale solidariteit en tolerantie. In de discussie die op de presentatie van zijn rapport volgde, benadrukte de heer Van Driel het belang van een tweezijdige benadering. Enerzijds moet druk op China uitgeoefend worden om haar valuta koers niet te manipuleren. Anderzijds zullen de Verenigde Staten moeten begrijpen dat hun «easy money policy», gebaseerd op hoge consumptie en veel krediet, risico's in zich draagt. De grote begrotings tekorten, met name in de Verenigde Staten, zullen moeten worden teruggedrongen.
- *The Impact of the Financial Crisis on Central and Eastern Europe* (rapporteur: Attila Mesterhazy, Hongarije) : De Hongaarse parlementariër presenteerde een overzicht van de gevolgen van de wereldwijde financiële crisis voor de landen in zijn regio. De economieën van Centraal- en Oost-Europa zijn gevarieerd en complex van aard, in verschillende mate geïntegreerd in de wereldeconomie en kennen uiteenlopende vormen van fiscaal en monetair beleid. Volgens de heer Mesterhazy merkten alle landen in de regio de gevolgen van de crisis, maar leken landen die tijdens de jaren van groei een voorzichtig fiscaal beleid en een evenwichtige betalingsbalans hadden gevoerd, de effecten minder te voelen dan de landen die in de afgelopen jaren veel hadden geleend en veel hadden uitgegeven. De effecten zijn vooral merkbaar in hogere werkloosheidscijfers, lagere inkomens en omgekeerde migratiepatronen. De toetreding tot de Eurozone zal voor enkele landen worden vertraagd. Een belangrijke les van de crisis lijkt te zijn dat overheden moeten sparen tijdens groeiperiodes om reserves aan te leggen voor stimulering van de economie in een neerwaartse periode.
- *Global Recession, Poverty and Insecurity in the Developing World* (rapporteur: Jeppe Kofod, Denemarken): De wereldwijde financiële crisis begon in de geavanceerde economieën en verspreidde zich vervolgens naar de ontwikkelingslanden. De rapporteur wees op het

interessante feit dat veel van deze ontwikkelingslanden zich vaak beter door de crisis lijken te slaan dan de ontwikkelde economieën. Dit is het gevolg van de belangrijke hervormingen die hun economieën robuuster hebben gemaakt dan veelal werd gedacht. Niettemin zijn ontwikkelingslanden relatief arm en hebben dus minder middelen om de crisis te bestrijden. Men beschikt niet over het geld om de economie te stimuleren, noch over de kredietwaardigheid om hiervoor geld te lenen. Volgens de heer Kofod diende men zich te realiseren dat de financiële crisis was voorafgegaan door een enorme stijging van de voedselprijzen, waardoor miljoenen mensen onder de armoedegrens raakten. Hij beschreef vervolgens hoe de internationale gemeenschap gereageerd had op het lot van arme landen als gevolg van de crisis, waarbij hij vooral focuste op de armste mensen in de minst ontwikkelde landen. Ook beschouwde hij de investeringsactiviteiten van China in Afrika in het licht van verminderde assistentie van de traditionele donors als gevolg van bezuinigingen.

Plenaire vergadering

Op dinsdag 16 november vond de plenaire vergadering plaats, waarin de verzamelde parlementariërs onder anderen werden toegesproken door de vertrekkend president van de Assemblee, John Tanner, de minister-president van Polen, Donald Tusk, ambassadeur Janez Lenarčič van het OVSE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR) en ambassadeur Marcie B. Ries, deputy assistant secretary for Multilateral, Nuclear and Strategic Policy van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken. De secretaris-generaal van de NAVO, Anders Fogh Rasmussen, liet ditmaal verstek gaan. De parlementariërs kregen een video te zien met een van tevoren door hem ingesproken boodschap. Door verschillende delegaties in de Assemblee werd dit gezien als een uiting van onwil om verantwoording af te leggen en een weigering om de dialoog met de parlementariërs aan te gaan. De president van de Assemblee beloofde deze onvrede aan de secretaris-generaal te zullen overbrengen.

De Poolse premier Tusk blikte vooruit op de bespreking van het nieuwe Strategisch Concept later die week in Lissabon. De belangrijkste elementen daarvan waren volgens hem de garantie van gemeenschappelijke defensie en veiligheid voor alle lidstaten en de oprechte intentie om met anderen samen te werken, ook met niet-NAVO-landen, partners en burens, aan een «gezamenlijk dak boven het hoofd». De OVSE, de NAVO en de EU vormen een goede basis voor gemeenschappelijke veiligheid. De goede wil om deze te bereiken is aanwezig, zo zei hij, maar het ontbreekt soms aan wederzijds vertrouwen. Het is nodig om het denken over veiligheid te demilitariseren, meende hij. Er moet gezocht worden naar gezamenlijke belangen en er moeten compromissen gesloten worden. Het Poolse voorzitterschap van de Europese Unie in de tweede helft van 2011 zal in het teken staan van versterking van de instrumenten voor het Gemeenschappelijk Veiligheids- en Defensiebeleid, kondigde hij aan. De samenwerking met de NAVO is daarvan een integraal onderdeel. De EU en de NAVO zouden een gezamenlijke strategie moeten ontwikkelen en tot een praktische, volwaardige en volledige samenwerking moeten komen. De Parlementaire Assemblee zou hier volgens hem meer bij kunnen helpen dan welke organisatie dan ook. Hoewel er tegenwoordig meer dreigingen zijn in de wereld dan vroeger, meende premier Tusk dat universele veiligheid nu beter bereikbaar is dan ooit.

Janez Lenarčič, de directeur van het Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR) van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE), sprak over de samenwerking tussen de NAVO en de OVSE, in het bijzonder op het terrein van verkiezingswaarnemingsmissies. De mandaten en de activiteiten van beide organisaties zijn

complementair aan elkaar, stelde hij. Zij delen het uitgangspunt dat veiligheid niet alleen met politieke en militaire middelen kan worden bereikt, maar dat principes van democratie, «rule of law» en mensenrechten hier onlosmakelijk mee verbonden zijn. Ook zijn beide organisaties buiten hun eigen territoir actief vanuit het besef dat veiligheid niet kan worden bereikt door alleen binnen de eigen grenzen te opereren. Kort na de voor de toekomst van de NAVO belangrijke top van Lissabon zou de OVSE een eigen top hebben in Astana om de implementatie van de Helsinki-akkoorden in de toekomst te verbeteren. De heer Lenarčič was er duidelijk over dat er in zijn ogen nog steeds grote gaten bestonden in de implementatie van de Helsinki-principes. Hij zei vaak geconfronteerd te worden met excuses voor het uitstellen van democratische hervormingen. Zo zouden sommige landen niet klaar zijn voor democratie en mensenrechten vanwege hun specifieke tradities en geschiedenis. Hij wees erop dat de OVSE echter geen specifiek democratisch model voorschrijft, maar bepaalde mensenrechtelijke principes waarover universele overeenstemming bestaat. De OVSE is, net als de NAVO, een op consensus gebaseerde organisatie, waarin alle lidstaten vrijwillig bepaalde principes hebben geaccepteerd en verplichtingen zijn aangegaan. Door de financieel-economische crisis lijken democratieën onder druk te staan, zeker als landen met andere staatsmodellen betere economische groeicijfers hebben. Maar de directeur van ODIHR benadrukte dat democratie het enige systeem is dat respect voor menselijke waardigheid en vrijheid garandeert. De intrinsieke waarde van democratisch bestuur hangt niet af van economische cycli en de index van de aandelenmarkt. Democratie vergt permanent onderhoud en parlementariërs spelen daarin een cruciale rol.

De heer Lenarčič wees op de goede samenwerking tussen ODIHR en de NAVO Parlementaire Assemblee in de waarneming van verkiezingen, zoals recent in Bosnië-Herzegowina, Oekraïne en Albanië. ODIHR stuurt daarbij lange-termijn waarnemingsmissies uit, die studie maken van het wettelijk kader voor verkiezingen. Zo wordt de registratie van kandidaten geobserveerd, evenals de verslaglegging van de campagne door de media, de campagnefinanciering en de wijze waarop deelname van minderheden en vrouwen is gewaarborgd. Na de verkiezingsdag volgt ODIHR de klachtenprocedures en de wijze waarop met de verkiezingsuitslag wordt omgegaan. De parlementaire waarnemers verrichten korte-termijnwaarnemingen en verlenen met hun politieke ervaring een publiek profiel aan de waarnemingsmissies. Met een duidelijke verwijzing naar de moeizame samenwerking tussen de ODIHR en de OVSE Parlementaire Assemblee zei de heer Lenarčič dat het cruciaal is dat beide typen waarnemingsmissies dezelfde waarden en dezelfde methode delen en met één stem spreken in hun oordeel over het democratisch gehalte van verkiezingen. De ODIHR heeft zich aangesloten bij de «Declaration of Principles for International Election Observation» en de «Code of Conduct for International Election Observers», twee basisdocumenten van de VN voor verkiezingswaarneming. De heer Lenarčič riep de parlementariërs van de NAVO Assemblee op zich hier ook bij aan te sluiten.

Ambassadeur Marcie B. Ries, deputy assistant secretary for Multilateral, Nuclear and Strategic Policy van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken, sprak over de laatste ontwikkelingen in het Amerikaanse kernwapenbeleid. Het is niet alleen mogelijk om het aantal kernwapens in de wereld te verminderen zonder de NAVO kwetsbaar te maken, maar dit is ook essentieel. Zij garandeerde dat de Verenigde Staten op lange termijn een wereld zonder kernwapens nastreven, maar zolang deze wapens bestaan, zullen zij altijd een afdoende nucleaire afschrikking voor henzelf en voor hun bondgenoten in stand houden. De belangrijkste nucleaire dreiging komt tegenwoordig van terroristen en landen die proberen kernwapens te bemachtigen en niet van groot-schalige aanvallen met kernwapens, waar in de Koude Oorlog rekening

mee werd gehouden. De verbeterde betrekkingen met Rusland moeten er dan ook op gericht zijn om meer transparantie te krijgen over niet-strategische kernwapens in Europa en om deze wapens weg te halen van het grondgebied van NAVO-landen, stelde zij. Daartoe dienen bestaande afspraken versterkt en uitgevoerd te worden. Er moet een internationaal gesteund mechanisme komen waarmee landen kunnen worden aangepakt, die de afspraken niet nakomen, aldus mevrouw Ries. De regering van president Obama hoopte dat de Amerikaanse Senaat het nieuwe START-verdrag nog voor het einde van het jaar zou goedkeuren. Daarmee zou het aantal inzetbare kernkoppen op het laagste niveau komen sinds de jaren vijftig. Zij hoopte dat in de toekomst ook afspraken gemaakt zouden kunnen worden over niet-inzetbare kernkoppen en andere kernactiviteiten, zoals de productie van splijtstoffen en civiele nucleaire samenwerking.

Resoluties¹

Aan het einde van de plenaire vergadering zijn zes resoluties aangenomen over de integratie van VN Veiligheidsraadsresolutie 1325 in het NAVO strategisch concept en het beleid van het bondgenootschap, over de situatie in Georgië, over de transitie in Afghanistan, over het belang van NAVO partnerschappen, over samenwerking met Rusland inzake bescherming tegen massavernietigingswapens en een raketschild en over de bevordering van een meer stabiele en meer welvarende internationale orde.

Deze laatste resolutie was van de hand van het lid **Van Driel** op basis van het rapport dat hij in de commissie voor economie en veiligheid had gepresenteerd. Op verzoek van die commissie vroeg de heer Van Driel aan de politieke commissie, die in 2011 een reis naar China zal ondernemen, om daar de zorgen van de NAVO Assemblee over te brengen over de bewuste onderwaardering van de Chinese renminbi ter bevordering van de Chinese export. Naar de mening van de Assemblee heeft dit beleid mede aanleiding gegeven tot grote onevenwichtigheden in de wereld-economie. De leden **Ormel**, **Van Driel** en **Eijsink** hadden in de commissie voor de civiele dimensie van veiligheid een amendement ingediend op een ontwerp-resolutie van de Britse Lord Jopling over Georgië. Dit amendement (aangenomen als paragraaf 15 in de definitieve tekst) riep de Europese Unie op om vast te houden aan het akkoord over de EU Monitoring Mission, dat president Sarkozy en president Medvedev in 2008 sloten. Ook werd de EU gevraagd om de uitvoering van dit akkoord op de agenda te zetten van de volgende EU-Rusland top.

Verkiezing van functionarissen van de Assemblee

Het lid **Van Driel** is voor een jaar herkozen als rapporteur van de commissie voor economie en veiligheid. Het lid **Ormel** is herkozen als voorzitter van de subcommissie voor democratisch bestuur. Het lid **Knops** is opnieuw gekozen als rapporteur van de subcommissie voor toekomstige veiligheids- en defensiecapaciteiten. Aangezien de termijn van het Amerikaanse congreslid John Tanner als president van de Assemblee eindigde, moest er een nieuwe president worden gekozen. Dit werd het Duitse Bondsdaglid Karl Lamers.

De fungerend voorzitter van de delegatie,
Ormel

De griffier van de delegatie,
Westerhoff

¹ Ter inzage gelegd bij het Centraal Informatiepunt van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.